

ז שם זה והוספת
ורמב"ם בפרק ג'
ורא"ש ושאר פוסקים

הלכות תפלין סימן לב

***ובית אחד לשליד: לט תפלין בין שלידי הלכה למשה מסיני (קעג) *שיהיו מרבעות**
***בתפין ובאלכסון, דהינו (קעד) שיהיו רבועין מכון ארכו כרובה (קעה) כדי שיהיה להם אותו אלכסון,**
שאמרו חז"ל כל אמתא ברבועא אמתא ותרי חמשא באלכסונה. (קעו) וצריך לרבע מקום (קעז) מושבן

באור הלכה

משנה ברורה

באר"מ נדרכי ובתשובות ר' עקיבא איגר סימן יא מצדדים לומר דפסק אם דבוק הוא חבור, ודאיתם הוא מהא דפסק הרמ"א באבן העזר סימן קל בהג"ה בשם אור נרוע לגבי גט דהוא ספק הושין, ומסתמא הוא הדין לענינו. והנה צנת שזכינו לאור של האור ורוע הגדול שנדפס קמינו מצאתי וראיתי בסימן קעו שכתב, דאם כתב תפלין בשני דפין בעור אחד נאפלו בשני עורות ודבקם יחד, בין על ידי תפירה או דבק, כשר, וגם גזרין הלא בשם אור נרוע הוא, ועל דבר דפסק שחלק בין גט לתפלין. ואחר כך תפשימי ע"ז וקצאתי בסימן זה בדרכי משה שכתבתי הא דאור נרוע וזה לשונו: כתב באור נרוע דאם כתב תפלין בשני דפין בעור אחד נאפלו בשני עורות ודבקם יחד כשר, עד כאן לשונו, ושם באבן העזר קל סעיף ז הלא מתי הרמ"א בדרכי משה שלו וכן בשלחן ערוך הא דאור נרוע לגבי גט דהוא ספק, ועל דבר דפסק דיש חילוק בין גט ובין תפלין, או דשם משום חזק אשת איש' לא רצה האור נרוע לספק על הראיות שהביא בסימן קעו שם. וגם ברש"י מגלה ח' ע"ב משמע לכאורה דמהני תפירה בגדין בתפלין ומוזות, ועל דבר דפסק לענין הפרשיות, דאי לענין תפירה התפלין גופא לאחרי שנחן הפרשיות בהן מאי שרף מוזות? אף אפשר דאולי באמת מוזות נקט רש"י ולא כן דאור הוא. אכן ברש"י א"א שם במגלה מצאתי שהדין שכתב דמהני תפירה בשני עורות ובין בתפלין ובין במוזות, וכתבתי וכן א"א ברש"י א"א שם במוזות ג' שכתבתי בתפלין המפרשיות גופא דמהני בהם חבור וכדמובא בבאור הגר"א. ועל כן אף דמצד ביוצרי דעת סימן רפח סעיף ד דסתם המחבר דעת הרמב"ם דתפירה לא מהני למוזות, מכל מקום הענינה הפתים על ידי תפירה או דבק יש לו על מי לספק, הינו הספר התרומה ששים לבסוף דרך טוב ונכון לעשות מעור אחד, והאור נרוע הגדול שהביאו הדרכי משה להלכה בסימן זה, והרמב"ם במגלה, וגם לפי מה הורין התוספות שם בבגנות, ויכול להיות דגם הרמב"ם שכתבתי לה דתפירה לא מהני לתפירות של המוזות, מכל מקום לעשות הפתים גם הוא מודה דמה שמחברם על ידי התפירה לא מחשב זה שנים או שלשה זרונות. והנה"ה לענינה דעתי היה נראה עוד לאמר דלא מנעשה התורה כמה שאמרה וכתבן אחד ולא שנים או שלשה זרונות רק שלא יעשה ר' בתים מר' עורות כל עוד גזר בפני עצמו לגמרי, הינו הבית עם התורה שלו לפיכך אמת וכן לכל פרשה ופרשה, דאז הוא כל בית ובית לזכרון בפני עצמו לתאים, זה משה לנו התורה, וכתבתי חז"ל כמה שאמרו עוד אחד הינו שיהיה כל הפתים קבועין בעור אחד ולא יתא כל בית ובית כים בפני עצמו, וכן משמע קצת לשון המכילתא ע"ש: אבל כל מן הראשונים לא משמע כן. דאמ"ן אפילו לא כתב בתפירה כל בית לחבור, רק כמה שכתבן בתורה אחת נחשב זכרון אחד, ולא הזכיר קלא זו בשום פוסק, ואדרבה ברש"י ושאר פוסקים יצא כל אחד אפן עשיתו מעור אחד משם, שמע כמה דסיבירא להו מפיין שזכר בנזקא עוד אחד בעינין שיהיה משם אור אחד, או על ידי פנים על ידי תפירה לאיך פוסקים, עד כאן הנה"ה. גם הגר"א בבאור פרק יח דכלים כתב דמהני תפירה לעשותו חבור ונקיטין זה בבאורו משמע קצת שהוא נוטה לתמיר. וענין בקיובין' על הרמב"ם מה שכתב בזה מבריתא דגשין דהוא מחילתא רבי שמעון בן אצלון ונבון והלכה כרובין דלא חשיב חבור, וענין בישועות יעקב בהגהת נגדו מה שכתב בזה. גם יש לדחות, דהוא סתם במתניתין ובמחילתא בבריתא והלכה כסתם במתניתין, ויש לענין בזה בכללי ההלכות. ומכל מקום לכתחלה בודאי מי שאפשר לו, טוב להחמיר לעשותו מעור אחד כדי לצאת ידי כל התפירות במצות עשה דאורייתא: * ובית אחד. ורעה לומר מעור אחד, כן מובא לשון הר"ף ע"ז שם: * שיהיו מרבעות. עין במשנה ברורה והוא מהשו"עו"ת יעקב. וכן לענין דעתי צריך עיון גדול בדין זה, כי הוא ז"ל העתיק מתחלה דברי העלית חמיר והאלה רבה שכתבו דברליבא תפלין אחרים אין להחמיר בדריבא כי אם בהתפירות אם אינם מרבעות אבל לא בהתפירות, ותמה עליהם, דאפילו בהתפירות אם אינם מרבעות טוב יותר להניח מלבשל לגמרי מצות תפלין; ובאמת פשוט שדעתם גם כן כן הוא ויחייב ויצא בזה על ידי פנים לדעת רש"י, עין ברא"ש בהלכות קטנות: אף שכתב העלית חמיר להמעט בו ריבא להוריא דכתבתי אם אינם מרבעים (קע"א) ולקיא תפלין אחרים ויכל לברך עליהם, אבל בהתפירות יניחם בלי כרחה. וענין בהגהת ברך שאמרו שכתב בס"ד דבהתפירות אם אינם מרבעין ברבוע גמור ובאלכסון גמור אף על פי כן, לוסל, ענין שם שמשמע מלשונו ויכול לברך עליהם. אף למעשה נראה לי דאין לספק על זה לענין כרחה, והדין עם השו"עו"ת יעקב, אחרי דעת הרבה מהראשונים, והוא המשמש רבא ור"ף [אף הר"ף לא אמר כי אם בתפלין של ראש ועל דבר דהיי"ף ע"ז שם שהסכים דגם לתר"ף אין לחלוק בין שלידי להשלידאשן ורמב"ם וטרא"ש והספר התרומה ועוד כמה פוסקים, דההלכה נאמרה גם לענין הפתים. וענין מה שכתב בסמוך לענין אם קלגל קצת מהרוב: * בתפין. ענין בסרי מגדים ששאמר בצריך עיון מחמת דעת רש"י, וצריך לזה גם כן דעת הרמב"ם. ובאמת המעט בפרק ג' בהלכה א ובהלכה (ח) [ז]

שער הציון

(קעג) ישועות יעקב: (קעד) עין לקמן בבית יוסף בדבור המתחיל כתב הר"י אכסנדרני כיצד יעשה וכו' לענין התורה, ומסתמא הוא הדין לענין התפירה: (קעה) ט"ז: (קעו) פרי מגדים: (קעז) הרא"ש בהלכות קטנות בסדר תפין בקצרה: (קעט) מצדדי יוס"טוב ואלה רבה: (קעט) פרי מגדים: (קפ) חיי אדם: (קפא) בית יוסף לקמן בשם הר"י אכסנדרני ע"ש, וצריך עיון אם כנתינו לעכובא בדריבא: (קפג) מחצית השקל:

הלכות תפילין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קעב]

רצון בתיאורם דעל-פלי-פנים צריכין שיהיו הד' פתים פרוודת זת מנה ולא יהיו מדקדקין²⁰⁸.

208) ומ"מ כיון שאם לא יודבקו כלל מצוי לפעמים שמתקלקל הריבוע במשך הזמן, כתב הביה"ל להלן (ס"מ ד"ה חריץ) שאפשר שטוב יותר להדביק מעט בין בית לבית בשיפולי הבית אצל התיטורא, וראה שם עיצה נוספת לזה.

[משנ"ב שם]

וכן התפילין של הג"א היו פרוודת²⁰⁹.

209) וכמו שכתב בספר מעשה רב (אות יט) לענין תפילין של ראש, שצריכים הבתים להיות פתוחים ולא מודבקים בדבק. ובספר שערי רחמים כתב (אות ו), ששאל את רבינו חיים מואלוז'ין על תפילין של ראש אם מותרים הבתים להיות דבוקים, והשיב לו שלפי דעתו אדרבה יותר טוב שיהיו דבוקים, אלא שהג"א והשאגת אריה כשהיו רואים לאחד שהניח תפילין של ראש עם בתים דבוקים, אמרו לו מדוע תניח תפילין של יד על ראשך (כלומר בית אחד).

[משנ"ב ס"ק קעג]

ומקל מקום אם אין לו תפילין אחרים יניחם לעת-עתה בלא ברכה²¹⁰.

210) ובטעם הדבר כתב הישועות יעקב (ס"ק כו), שהוא כדי שלא תשתכח תורת תפילין, וכמו שמבואר בשו"ע לקמן (סי' תרמט ס"ו) שמי שאין לו ארבעה מינים כשרים, יקח פסולים, כדי שלא תשתכח תורת ארבעת המינים. וראה ביה"ל ד"ה שיהיו.

[משנ"ב ס"ק קעו]

קל מה דאפשר לו לאדם לעשות בענין זה בנדאי ח"ב הוא לעשות²¹¹.

211) אמנם כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סי' קב), שאין צריך למדוד בכלי מדידה שיהיה מכוון אורכו כרחבו ממש, אלא כל שצמצם ודקדק כפי יכולתו לרבעו ונראה לעין שהוא מרובע, הרי זה כשר. וכן הוא בספר ארחות רבנו (ח"א עמ' לב) בשם החזו"א והגרי"י קניבסקי נראה מה שכתב בענין זה החזו"א א"יח סי' קלח ס"ק ד. והגרש"ז אויערבך כתב (הליכות שלמה תפלה פ"ד דבר הלכה אות לו), דמהא דקיימא לן שכל אמתא בריבוע הרי זה אמתא ותרי חומשיי באלכסונא, אף על גב שאין החשבון מדויק וחסר אחד מחמישים, וכמו שכתבו התוס' בסוכה (ח, א ד"ה כל), על כרחך שכל שחסר מריבוע מדויק אחד מחמישים, שפיר דמי. וכן כתב בתשובות והנהגות (ח"א סי' מ) בשם הגר"ד בהר"ן, וכן הוכיח בשו"ת יד אליהו (פסקים סי' ד) מגמרא זו, שבדיעבד אין

להקפיד על ריבוע שאינו לגמרי מדויק [וראה שעה"צ סי' שעב ס"ק יח, ובשו"ת אגרות משה שם]. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"א סי' ד) כתב שאין ראייה שאפשר להקל בענינו, ולפיכך יש להקפיד שיהיה ריבוע בצמצום עד כמה שעין האדם יכולה לדקדק, אלא שאין צריך למדוד זאת בכלי מדידה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ב אות ב, וח"י סי' קנו אות ב) כתב שאם הסטייה של הריבוע היא פחות ממילימטר יש להקל בדיעבד. ובשם הגרי"ו מבריסק כתבו (בשו"ת אגרות משה שם ובתשובות והנהגות שם) שהיה מדקדק למדוד בכלי מדידה שיהיה מכוון הריבוע בדקדוק. אכן, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שיתכן שלא עשה כן אלא מחשש שמא התעצלו עושי הבתים לדקדק כפי יכולתם. והוסיף (שם, וביו"ד ח"ב סי' קמו ד"ה ומה וד"ה ואגב) שאין שום מעלה לתפילין שנמצאו מרובעות על ידי כלי מדידה.

ואף אם התיטורא והבית מרובעים כל אחד בפני עצמו, אלא שהבית אינו עומד בשווה על התיטורא ריבוע כנגד ריבוע, דהיינו שריבוע הבית אינו עומד כנגד ריבוע התיטורא, כתב העמק ברכה (תפילין אות ד) בשם החזו"א שפסול, שצריך דוקא ריבוע כנגד ריבוע בדקדוק [וראה ארחות רבנו שם עמ' לג].

[משנ"ב ס"ק קעז]

כי מקמת שהסופרים עושין נקבים גדולים קצת, נמשך החוט לצדדין²¹² ועל-ידי-זה אין התפירות שוות ברובע²¹³.

212) ואם הנקבים גדולים, ונמצא שהחוט הקיצוני שבצד דרום אינו נוגע בחוט הקיצוני שבצד מזרח, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ד) שאם חסר מחמת זה בעיקר הריבוע, הרי זה פסול, אבל אם לא חסר בעיקר הריבוע, אלא שאין החוטים נוגעים זה בזה מחמת הפסק שטח הנקב, אין זה נחשב כביטול הריבוע. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"א סי' ד).

213) ומטעם זה הנהיגו הסופרים לעשות חריץ מרובע בתיטורא למעלה ולמטה, ועושים הנקבים בחריץ ומכניסים בהם חוט התפירה, ועל ידי זה אין חוט התפירה זו ממקומו ועומד בריבוע, וכמו שכתב התיקון תפילין (עמ' קעט). שיש לעשות שירטוטים מכוונים כדי שיהיו כל התפירות מרובעות. וכן הסכים הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות ט), וכתב שאין בזה פגימה וחסרון בריבוע. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף ח"ג סי' טו). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' ט) כתב, שאף שמעיקר הדין אין בזה פגם וחסרון בריבוע, אבל הידור מצוה הוא שלא לעשות כן מפני שלא עשו כן בדורות הקודמים. אכן בהגהות המקדש מעט (על דעת קדושים סי' כו ס"ד) מבואר, שמנהג הסופרים להעמיק התפירות.

הלכות תפלין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קעח]

וְגַם הַרְבּוּעַ יִהְיֶה עַל-יְדֵי הַקְּתָמִים עֶצְמָן וְלֹא עַל-יְדֵי דָּבָר אֲחֵר שֶׁמִּשְׁטִיחַ עָלֵיהֶם⁽²¹⁴⁾.

(214) משמע מדבריו שדוקא טיח שיש בו ממשות, אבל בדבר שאין בו ממשות כמו צבע דיו, מותר. וכן הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' לג, בשם הגרי"י קניבסקי) בתפלין שהיתה להם פינה אחת עגולה במקצת, להשחירה כמה פעמים עד שתהיה מרובעת. ולענין אם אפשר למלאות את הנקבים או הפגומות בעור טחון, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' א וח"ז סי' א) צידד להתיר, כיון שעשוי מעור בהמה, אולם כל זה בריבוע התיטורא, אבל לענין ריבוע הבית כתב שם שדינו חמור יותר, ואין לעשות כן. אמנם, בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ב) נקט שטחינת העור מבטלת ממנו שם עור, ופנים חדשות באו לכאן, ומשום כך צידד שבאופן שבלא המילוי יהיה פסול, לא מועיל המילוי. אכן, כתב שם ללמד זכות על אותם הממלאים את הנקבים בעור טחון, כיון שבטל הוא לעצם העור, ונעשה כעור עצמו. ועל כן כתב (שם, ובח"ט סי' ד) שלענין כותחילה יש לתקן תפלין שנפגמו על ידי הדבקת חתיכת עור קטנה על גבי הפגימה, אלא שכשאי אפשר לעשות כן יניחו בפגימה עור טחון, ואם אי אפשר גם בזה, יש להקל למלאותה בטיח להשלים, כיון שהוא מתבטל לבתים ואינו שכבה העומדת לעצמה, אלא שאין להקל בעור טחון או בטיח אלא כשהפגימה היא בשטח קטן מאוד, אך כשהחיסרון ניכר, אין להכשיר אלא על ידי חתיכת עור או על ידי ריכוך הבית והפשטתו עד שיתכסה החיסרון.

[משנ"ב ס"ק קעט]

כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁעָקְמוּ הַקְּתָמִים, זֶה פּוֹנֵה לְמִזְרַח וְזֶה לְמַעְרָב⁽²¹⁵⁾.

(215) והשיעור בזה, כתב הקטת הסופר (סי' כא לשכת הסופר ס"ק ג) בשם החתם סופר, שאם יש אויר בין כל אחד ואחד אפילו כמלא מחט סידקית, אינו נחשב כמרובע. אכן השערי תשובה (ס"ק נח) כתב בשם שו"ת בית יהודה, שכל שאפשר להצמיד את הבתים ועל ידי כך יהיו התפלין מרובעות, הרי הן כשרות.

[משנ"ב שם]

עַד שֶׁנֶּעְשָׂה עָגְלָה⁽²¹⁶⁾.

(216) ואם השתפשפו הפינות שבגג התפלין, כתב הערוך השלחן (סע"ז) שלא נפסלו התפלין, מפני שאין חיסרון בריבוע שלהן. ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' סד) כתב שאם הקלקול בזווית אינו ניכר כל כך להדיא יש להקל, ושכן מבואר בשו"ת תשורת שי, וכן כתבו בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' יד אות ב) ובשו"ת אור לציון (ח"א סי' ד).

[משנ"ב ס"ק קפ]

אֵין חוֹלֵק בְּזָה⁽²¹⁷⁾.

(217) אמנם, בביה"ל לקמן (סי' לג סי"ב ד"ה לחש) צידד שהרמב"ם חולק על זה.

[ביה"ל ד"ה נתקלקל]

אם מחמת רב וישנן של התפלין נקר לכל שאחד מקפנותיו נכנס לפנים ואינו עומד במקום הראוי לו, נרָאָה דְּצִרְיָה לְתַקְנָם⁽²¹⁸⁾.

(218) משמע שאם אין ניכר כל כך שהדופן נכנס לפנים אין חיסרון בריבוע התפלין, וכן צידד בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ב אות ג)

שהמשניב שהצריך ריבוע בדפנות אינו חולק על השו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' קכא) שהיקל כשיש חיסרון בריבוע הדפנות [וכן היקל בשו"ת יד אליהו פסקים סי' ה, וכן נקט בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' א], אלא שניהם מודים שתלוי הדבר במראית העין האם התבטל הריבוע או לא, ורק שבמציאות הפגם ניכר יותר בפניות מאשר בדפנות.

[משנ"ב ס"ק קפג]

הַקְּתָמִים⁽²¹⁹⁾.

(219) ובתיקון תפלין (עמ' לח ו-מ) כתב שהוא הדין שיש להשחיר את המעברתא והתיטורא.

[משנ"ב ס"ק קפד]

וְיֵשׁ פּוֹסְקִים דְּסָבִינָא לְהוּ דְּהוּא הֶלְכָה לְמַשָּׂה מְסִינֵי כְּמוֹ הַרְצוּעוֹת⁽²²⁰⁾ וְלַעֲבוּבָא הוּא אֶפְלוּ בְּדִיעְבְּד⁽²²¹⁾.

(220) שהובא בגמרא במנחות (לה, א), רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. ונחלקו הראשונים האם רק לגבי רצועות נאמרה ההלכה, או אף לענין הבתים. וסוברים אלו הפוסקים שנאמרה ההלכה אף לענין הבתים.

(221) ולפי זה יש לעשותם על ידי בר חיובא, ולכוון בעשייתם לשמה, וכדלקמן (סי' לג ס"ק כב) לענין רצועות.

[משנ"ב ס"ק קפה]

שֶׁהָיָה⁽²²²⁾ וְהַשְּׁחָרוֹת טוֹב יוֹתֵר שֶׁיִּהְיֶה כְּצַבֵּעַ שְׁחָר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ כְּלָל⁽²²³⁾.

(222) וגדר השחרות, מבואר בביה"ל לקמן (סי' לג ס"ג ד"ה הרצועות שחורות) בשם הברוך שאמר, שלכותחילה ישחירו כמה פעמים עד שיהיו שחורות כעורב. ומדינא כל שחל עליו שם שחור סגי.

ולענין רובו ככולו, ראה מה שנתבאר לקמן (שם ס"ק יט).

(223) ובטעם הדבר כתב הנשמת אדם (ככלל יד), שצריך שיהיו צידי הבית החיצון רואים את האויר, וכמבואר בגמרא (סנהדרין פט, א), ואם יהיה בצבע ממשות, אין הבית החיצון רואה פני האויר, או משום שצריכה השי"ן של תפלין להיות נראית, וכשטחין בטיח מבטלים את השי"ן.

[משנ"ב שם]

וּמְקַל מְקוֹם הַמְּשַׁחֲרִין כְּמִין גְּלֶאנִ"ץ שְׂאִי אֶפְשָׁר לְקַלְפוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁיְכּוֹלִין לְהִסִּיר מִן הַקֶּלֶף עַל-יְדֵי פְרוּרִין דְּקִין אֵין לְהִתְמַיר בְּדִיעְבְּד⁽²²⁴⁾.

(224) משום שיש לסמוך על דעת הנודע ביהודה (מהדור"ק או"ח סי' א), שכל שבא לנאותו, אף על פי שיש בו ממשות, בטל אלו ונעשה חלק מהבית, ונחשב הבית כאילו רואה את האויר. ואם על פי שאם יש בו ממשות עד שנקלף בשלמות לא סומכים להקל [כמו שסיים המשנ"ב], מ"מ בציור כזה שאין בצבע ממשות כל כך אלא שנקלף על ידי פרורים דקים, יש לסמוך על כך.

[משנ"ב שם]

אֲבָן מֵהַ שֶׁחֲדָשׁוּ סוֹפְרֵי זְמַנָּנוּ שֶׁמְשַׁחֲרִין בְּטִיחָה שֶׁיְכּוֹלִין לְקַלֵּף בְּשִׁלְמוֹת מְקַל עַד וְכוּ' וְהוּא פְּסוּל⁽²²⁵⁾.

(225) וכפי שיבאר הנשמת אדם (שם), שהצבע שהוא דבר בפני עצמו, אינו בטל לבית, וחוצץ בין הבית לאויר.

באר הגולה נד באר הגולה

ח מצא (בשם שמושא רבא) בתשובה אשכנזית ט הרא"ש וספר התרופה והפורני בשם ר"י מטהור דמחלות לה שם בנקרא כ הרמב"ם

הלכות תפלין סימן לב

(נח) [נח] (קעה) וגם התמים: הגה אָבֵל על גבה התמים * אין להקפיד אם הוא יותר מרחקן ואָרְפָן (כ"י בשם אש"ר וסמ"ג ומדרכי ורמב"ם פ"ג). **הַעֲשֵׂאֵם מְרַבְּעוֹת וְאַחַר זְמַן (קעט) * נִתְקַלְקַל רְבוּעוֹן, (קפ) יֵשׁ מִי שְׂאוּמֵר (קפא) * שְׁצָרִיף לְרַבְּעוֹן:** הגה (קפב) וַיַּעֲשֶׂה כָּל הָאֲרָבָעָה בְּתִים בְּשֹׁנֶה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד גָּדוֹל מִחֵבְרוֹ (כ"ש): **כַּז טַעוֹר (קפג) הַתָּמִים (קפד) מִצְוָה לַעֲשׂוֹתוֹ (נט) [נט] (קפה) שָׁחַר (ועי' לַקְמָן (קפו) סִימָן (ג). * חֲרִיץ חֲרִיץ שְׂבִיב בֵּית לְבִית צָרִיף שְׂגִיבֵי עַד הַתְּסַר, כִּי־אִם לֹא הִגִּיעַ כְּשֶׁרָה, (קפו) וְהוּא שְׂיֵהִיהָ (קפח) נֶכֶר הַחֲרִיץ**

שערי תשובה

עליו עור מצד המעורפת לצד שנגננו, וכן אם עשה ר' בתים וחכמים ע"י תפירה ועוד כמה דברים בענין בית החיצון שאינה רואה את הארץ ע"ש בארן ועין בכגרי-כהנה ס"י א בענין זה: [נח] וגם הבהמים. עבתי"ט. וקבב בכרי"י בשם בית-יהודה ח"ב ט"ו פח: אם מחמת הארץ שנין הבהמים שיתגבשו תעור ונתחמם הבהמים ויכשיהרדם ימצא תרבוץ כמזון. כאשר"ם. ע"ש: [נט] שָׁחַר. עבתי"ט. וקבב

באור הלכה

ידאח להקרא דרעת הרמב"ם דרבעו התפירות הוא הלכה למשה מסיני, ואפשר דקראי רק על רבעו התתוא, והוא דמק ג'ול. ובבאור הגר"א קבב גס'ן לכתוב דרעת כל המאנים דרבעו התתוא וגם התפירות הוא הלכה למשה מסיני, על-כן אין לזו משה שקבב הישועות יעקב שגייח בלי כרעה בעת הרקס: * אין להקפיד. דרבעו לא נאמר אלא על ארץ ורוב: * נתקלקל רבויון. עין במשנה ברורה. דע דגרי קלקול רבעו התמים, פשיטא לי דלא בעינן שיתקלקלו ברב משך וקבבן ואפלו במעוטן ספי, ואפלו אם עשש גזולים מאד, ולא אמרינן דלא מסבא מתיוון וישאר שיעור תפילין זה, דומיא דאש שיש מלולין בענין הקפת גריל אם יש שיעור אותן בלא זה. ואמרינן לה מהא דקמא לן בנביאים סב ע"א דרבעו המובח מעבב, וקמא לן גס'ן דאפלו פגימת המובח פוסל, והוא מטעם רבעו, כדאימא בחוספות פה מט ע"א דבור המתחיל ששל, ולא בעינן דוקא שפגם רב המובח, אלא אפלו בכזית או בכטפת, לה כר כדאימא לה בחילין יח ע"א, עין שם בנקרא. ואין לומר דשם מטעם דיש שיעור לפונח, מה שאין כן בזה דאין שיעור לגבה התפילין, דזה אינו, דשם הלא גס'ן קמא לן דמרת קומתו אין מעבב, כדאימא שם בנקרא, ואם כן לא היה עושה הגבה רק על למעלה ממקום הסובב ושם היה עושה הקנותו גס'ן היה יוצא דרבעו, ואפלו הכי כיון דעמה כנה בקומה הוא בעינן שיהיה למעלה מרבע, כדמובח בנביאים נד ע"ב חוספות דבור המתחיל רב אמר, ואס'ן הוא דרין בענינו לענין תפילין. גם פשיטא לי דלא דוקא אם נתקלקל במקום חדו של הנורת למעלה, דהוא הדין אם נתקלקל ונפגם במקום אחר מדפני הבית מבחוץ עד שאבד רבעו על-ידי זה, וגס'ן מהא דמובח גריל, דפשיטא פגימת המובח הוא בכל מקום כדפשוטין וְלֹא דוקא במקום חדו. ולפי זה אם מחמת רב יענין של התפילין נכר לכל שאחד מדפשוטיו נכנס לפנים ואינו עומד במקום הראוי לו, נראה דצריך לתקנם²¹⁸. גם פשיטא לי, דעל-ידי פגימה קטנה שנתנה בהתמים כשיעור חגירת צפון ואפשר אפלו מטע יתור מה לא אול מנה על-ידיה שם רבעו; ואפלו אם נאמר דרבעו עשיה יש להספור לזהו אפלו בחסרון משהו באינה מקום דעל-גל-פנים אינו מרבע בשלמות, מכל מקום דרבעו שנתקלקל לא אול שם רבעו על-ידי חסרון משהו, ורעה מהא דמשני בחילין יח, מהא באבא נהו בסירא, פרושי: באבא דחתיב "אבנים שלמות" פוסל אפלו בחגירת צפון, אבל בסידי דלא חתיב בו שלמות לכך בעינן שיתסר שיעור חשוב כטפח או צוית, עין שם. הרי דאף לגבי מובח דקמא לן דרבעו מעבב, וגם שם צריך רבעו גמור שיהא שוה אף באלכסונו, וכדמובח שם בנביאים סב ע"ב מהא דחתיב "סביב" שיהא כל סביביו שרין, וכדפרש רש"י שם, ואפלו הכי כשר בסידי, אלא על-כרחה דעל-ידי פגימה בחגירת צפון לא אבד על-ידיה שם רבעו, ואפלו אם הפגימה קטנה שנתנה בהתפילין חיה במקום חדו של הנורת למעלה, דאי לא תימא הכי, לשני: הא וקא בסירא וקאן מניר במקום חדו; ואף דיש לבצע דין לחלק דלגבי מובח גדול כשיעורו לא נחשב בו פגימה מועטת דליוול מנה על-ידיה שם רבעו מה שאין כן בענינו, מכל מקום נראה לעניות דעתי דהדין עמו, דאי לא תימא הכי יחשב ר"ח שם עוד פגימה שפוסלת בחגירת צפון כגון רבעו התפילין, ודומיא שכתב הש"י בסימן תרכ"ט סיף קטן ד, עין שם; כי מבפני לי עצם שיעור לקולל הרבעו עד מהו נראה בענינו, דזה ברור ולא נכח לומר לענין תפילין וקאן אם חסרון הרבעו היה כטפח, כמו שפסק הרמב"ם שם לענין מובח, דכל התפילין אינם מחוייבין פה; ואולי אם נתמקם הרבעו של התפילין מטע יתור מחגירת צפון נקרא בענינו גס'ן קלקול רבעו, וצריך עיון: * שצריך. עין במשנה ברורה לענין התעטמות התתוא, העסקתי מספר לשכת'הסופר, והביא שם נראה על זה, דרש"י פרש במחנות לה ע"א, תפילין שיהא מרבעין בתפין הניו שלא יחולק חוט התפירה הרבה ישלש תפין וממטע הרבעו, עין שם, ומה לי אם נתעקם מחמת התפירה או מחמת עצמו? ואף שיש קצת לחלק בזה, עד כאן לשונו: * חריץ שביב בית לבית וכי, ואם לא הגיע כשרה. עין בחיי'אדם דמשמע מנה דאפלו הנוגין לעשות התפילין על-ידי דבוק דר' עוולת, אפלו הכי מהני דרבעו אם מדבק לכסוף דר' בתים ביחד ומשיר למעלה רק מעט שיהי חריצין

באר היטב

אָבֵל בְּחִתִּיכוֹת תַּפּוּרוֹת יָמַד לֹא חָשִׁיב עוֹר א'. וּבְחוֹסְפוֹת דַּמְנָחוֹת דָּף לֵב ע"א ד"ה דלמא להשלים משמע דחשיב עור א' ע"י תפירה: (נח) וגם התמים. דלא כמו שנהגים קצת לעשות של יד עגלה בראשו רק משרבע התתוא מלמטה, מרדכי מ"א ועין מ"ש הע"ת: (נט) שָׁחַר. וקבב ב"ח, משמע עפוכא ליקא, ולענין אין להקל, ובמקום דלא אפשר יש לסמך ארב פוסקים המקלין שלא

משנה ברורה

כי אם על ראש התמים שיהיו מרבעין ואין משגיחין על התתוא ועל התפירות, שהוא גס'ן מעקר הדין והוא דבר הנקל לתקן: (קעה) וגם הבהמים. דלא (קפג) כמו שנהגין קצת לעשות של-ידי עגלה בראשו רק שרבעו התתוא מלמטה, אלא אלא על-ידי ובין השל-ראש יהיו מרבעים. והפנהו בהשל-ראש, (קפד) כשהארבעה בתים יחד יהיו מרבעים ולא כל אחד בפני עצמו. ורבעו התמים צריך להיות (קפה) בכל משך וקבבן, וגם הרבעו יהיה על-ידי התמים עצמן ולא (קפו) על-ידי דבר אחר שמטיח עליהם²¹⁴. ועין לקמן סיף קטן קפה: (קעט) נתקלקל רבויון. כגון שנתעקמו הבהמים, זה פונה למזרח וזה למערב²¹⁵, או שנתקלקל חדי הבהמים לגמרי עד שנעשה עגלה²¹⁶, או שנתקלקל התתוא או התפירה עד שאבדו רבויון: (קפ) יש מי שאומר. אין (קפו) חולק בזה²¹⁷, ודרך המחבר בן הרבה מקומות, וכמו שכתבנו לעיל בסעיף קטן כג: (קפא) שצריך לרבעו. דכיון דרבויון הוא הלכה למשה מסיני, (קפח) בכל שעתא בעינן שיהיו מרבעין; ומכל מקום (קפט) אין צריך למדודן בכל יום אם רובעם קנס, שמעמידים אותם על חזקתם, אם לא שרואה שנתקלקל. ואם (קל) נתעקם התתוא, אף שבעצם הוא מרבע, רק מחמת התעקמות התתוא נראית כמו שאינו מרבע, יתור ויתקן: (קפב) ויַעֲשֶׂה. ודרבעו (קל"א) אפלו אחד רחב מחברו כשר: כז (קפג) הבהמים²¹⁸. וכל-שכן (קכ) שידבק ששהי"ן יהיה שחר, ולפעמים מחמת רב ישנו נקלף ממנו השחרות: (קכד) מצוה וכי. משמע דדרבעו אינו לעכובא. ויש פוסקים דסבירא להו דהוא הלכה למשה מסיני כמו הרצועות²²⁰ ולעכובא הוא אפלו דרבעו²²¹, ובבאור הגר"א משמע שהוא מצד פן להלכה, וכן בישועות יעקב, וכן משמע באליה רבה ובשניר נכסת הגדולה דיש להחמיר, אם לא במקום דלא אפשר יש לסמך אדברי המקלין כדי שלא להתבטל ממצות תפילין: (קכה) שחור²²². והשחרות טוב יותר שיהיה בצבע שחר שאין בו ממש כלל²²³, והתפילין יהיו שחורים רק בחזותא בעלמא. ומכל מקום המשחירין במין גלאנ"ץ¹ שאי אפשר לקלפו, אף-על-פי שיכולין להסיר מן הקלף על-ידי פורוין דקין (קלג) אין להחמיר דרבעו²²⁴. ועין כמה שכתבנו בסעיף מה בבאור הלכה בשם הפרי-מגדים שדעתו גס'ן דאין להחמיר בזה. אכן מה שחידשו סופרי זמננו שמשחירין בטיחה שיכולין לקלף בשלמות מכל צד מן התפילין וצורחו כמו גרי שחר, זהו פסול²²⁵ [נספר נשמח-אדם ושהסכים אתו הגאון בעל בית-מאיר דלא כנכ"י ע"ש]: (קפו) סימן לג. בסעיף ד' בהג"ה. ועין שם במשנה ברורה דהרמ"א אגודל לשיטת המחבר הקא דהוא רק מצוה בעלמא, ולפי מה שכתבנו באות קפד יש לענין בזה: (קפז) והוא שיהיה וכי. אָבֵל אם אינו נכר מבחוץ, (קלד) אף שפופנים יש ד' בתים וכל פרשה ופרשה מנחת בבית בפני עצמו, לא מהני: (קפה) נכר חריץ. אָבֵל שריטה או רשימה בעלמא לא מהני כלל.

תרגום: 1 ברך.

שער הציון

(קפג) מגן-אבן: (קפד) חוספות מנחות לה ע"א ע"ש: (קפה) עבודת-היום, והדין עמו כמו שבארתי בעור השם בבאור הלכה: (קפו) נודע ביהודה בסימן א: (קפז) חיי-אדם: (קפח) ט"ו: (קפט) מחצית-השקל: (קל) לשכת'הסופר בשם שלחן-שלמה: (קלא) מובח מלבש: (קלב) חיי-אדם: (קלג) עין בשערי-תשובה: (קלד) רש"י בנחות לר ע"ב דהו' ואם: